

NECİP FAZIL'IN ABDÜLHAKİM ARVÂSÎ'Yİ TANIMASI VE TASAVVUFÎ DÜŞÜNCELERİ*

*Nuran ÇETİN**

ÖZET

Toplumsal değerlerimizin ortaya çıkarılması ve bunun gelecek kuşaklara intikâli geleceğe güvenle bakabilmemiz açısından son derece önemlidir. Kültürel zenginliğine sahip çıkmayan toplumların zamanla egemen güçlerin etkisi altında kalacağı bilinen bir gerçektir. Her şeyin hızla değiştiği küresel dünyada kültürel varlığımızı korumak ve geliştirmek, millî bilincin oluşmasına yönelik önemli bir adımdır. Cumhuriyet dönemi yakın tarihimizin önemli sanat ve tefekkür adamlarından biri olan Necip Fazıl Kısakürek, sûfi kişiliği, davası uğruna çektiği çile, meşakkatli hayatı ve arkasında bıraktığı çok sayıda eserleri ile önemli kültürel mirasımız arasındadır. Bu mirasa sahip çıkmak, her şeyden önce onu dinî, edebî, siyasî tüm yönleriyle yakından tanımak ve anlamakla olur.

Necip Fazıl hikâye, şiir ve roman gibi pek çok türde kaleme aldığı eserleriyle kültür, sanat, düşünce ve edebiyat dünyamızda her kesimden insan üzerinde etkili olmuş önemli bir şahsiyettir. Özellikle otuzlu yaşlardan itibaren tasavvufî düşünce merkezli görüşleriyle dikkat çeken Necip Fazıl'ı yakından anlayabilmek ve düşüncelerinin derinliğine nüfuz edebilmek için, onun tasavvufî yönünün özellikle mürşidi Abdülhakim Arvâsî ile münâsebetinin araştırılması büyük önem arz etmektedir. Necip Fazıl'ın hayatına ve tasavvufî görüşlerine yer verdiğimiz bu çalışma, bir giriş iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Necip Fazıl'ın kısaca hayatına değinilmiştir. İkinci bölümde onun Abdülhakim Arvâsî ile irtibatı ve tasavvufî düşünceleri ele alınmıştır. Sonuç kısmında ise Necip Fazıl ile ilgili kısa bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Necip Fazıl Kısakürek, Abdülhakim Arvâsî, İslâm tasavvufu, mutasavvıf, tasavvuf anlayışı.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

*Yrd. Doç. Dr., Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, nuran.cetin@amasya.edu.tr.

RECOGNITION OF ABDÜLHAKİM ARVASI BY NECİP FAZIL AND HIS SUFİST IDEAS

ABSTRACT

Bringing our social values to the light and transferring them to the next generations is extremely important for us to look at the future confidently. It is a widely known fact that societies that do not claim their cultural heritage will soon be under the influence of the dominating countries. In today's global world where everything is changing in a fast pace, protecting and enhancing our cultural heritage is an important step in forming a national conscious. Necip Fazıl Kısakürek, as an important thinker and artisan of our republican history, is among our significant cultural heritage with his sufist personality, sufferings for the sake of his ideal, difficult life and many works he left behind. Appreciation of this heritage is possible only by knowing and understanding his religious, literary and political aspects closely.

Necip Fazıl is an important personality who has influenced all social segments of society in terms of our worlds of culture, art, thought and literature with his many works of stories, poems and novels. Necip Fazıl has attracted attention with his opinions centered in sufist thought especially after his 30s age and it is important to investigate Necip Fazıl's sufist side and especially his relationship with his mentor Abdülhakim Arvasi to understand him closely and to penetrate depth of his ideas. In this study we focus on life and sufist ideas of Necip Fazıl and the study is formed of one introduction and two other parts. In the first part we have concentrated on life of Necip Fazıl in brief. In the second part, we have dealt with his relation with Abdülhakim Arvasi and sufist ideas. In the final conclusion part we have made a short assessment about Necip Fazıl.

Key words: Necip Fazıl Kısakürek, Abdülhakim Arvasi, Islamic sufism, sufi, sufist understanding.

Giriş

Necip Fazıl, kişiliği ve kimliği ile incelenip değerlendirildiğinde hayatını üç dönem hâlinde ele almak mümkündür. Birincisi genç şair dönemidir. Bu, 1930'lu yıllara kadar sürer. İkincisi mistik şair dönemdir. 1940'lı yılların sonuna kadar devam eder. Üçüncüsü ise bazı kimselerin sâbık şair dediği aslında mütefekkir şair olarak eser verdiği son dönemdir.¹ Bu anlamda onun birinci dönemi daha çok ruhî sıkıntı ve bunalım ile mânevî bir dinamizm arayışıyla geçer. İki ve üçüncü dönemi ise tesadüfen karşılaştığı ve teslim olduğu zâtın tesirinde devam eder.

Cumhuriyet sonrası toplumsal hayattaki batılılaşma çabalarının aksine o, İslâmî değerler vasıtasıyla tekrar öze dönüşün yollarını arayan ve Türk-İslâm toplum yapısına uymayan yabancı unsurların bünyeden atılması için büyük mücadele veren bir dava adamıdır. Ayrıca o, hem doğu, hem de batı kültürünü tanıyan ve ikisi arasındaki ortak noktaları ve zıtlıkları yakından müşâhede

¹ Mustafa Miyasoğlu, "Necip Fazıl ile Abdülhakim Arvasi'nin Sohbetleri", *Tarihi Kültürü ve Sanatıyla Eyüp Sultan Sempozyumu*, Mayıs 2005, IX, 499.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/11 Fall 2014

eden bir kimliğe sahiptir. Denilebilir ki Necip Fazıl, Türk-İslâm kültür mirasına sahip çıkarak eserleriyle ve düşünceleriyle büyük katkıda bulunan önemli bir mütefekkindir.

Medeniyet tarihimizin önde gelen şair ve yazarlarından olan Necip Fazıl'ın hayatı ve tasavvufî görüşlerini ihtivâ eden bu makalede onu, kaleme aldığı eserlerinden yola çıkarak tanımaya çalıştık.

A. Necip Fazıl'ın Abdülhakim Arvâsî'yi Tanımadan Önceki Hayatı

Sanatı, düşüncesi, aksiyonu ile nadir şahsiyetlerden biri olan Necip Fazıl Kısakürek, XX. Yüzyılın “kutbü'l-irşâdi”² olarak nitelendirdiği Abdülhakim Arvâsî'nin en önemli muhibleri arasındadır. Necip Fazıl'ın Abdülhakim Arvâsî ile ilgili iletişimine geçmeden önce, onun hayat hikâyesine değinelim. *O ve Ben* adlı otobiyografi tarzında kaleme aldığı eserine göre kendisiyle ilgili bilgiler şöyledir:

Cumhuriyet döneminde yetişen Necip Fazıl aslen Kahramanmaraşlı olup, 1904 yılında İstanbul'un Çemberlitaş semtinde doğdu.³ Çocukluğu, dönemin ünlü hâkimlerinden olan dedesi Hilmi Efendi'nin konağında geçti. İlk ve orta öğrenimini Fransız ve Amerikan kolejleri ile Bahriye Mektebi'nde tamamladı. Lise öğrenimi esnasında Yahya Kemâl Beyatlı, Ahmed Hamdi Aksekî, Hamdullah Suphî Tanrıöver ve İbrahim Aşkî gibi ünlü isimlerden ders aldı. 1924 yılında İstanbul Dârülfünûn felsefe bölümünden mezun oldu. Maarif Vekâleti'nin Avrupa'ya öğrenci göndermek için açtığı sınavı kazanarak Sorbonne Üniversitesi felsefe bölümünde okumak üzere Fransa'ya gitti. Bir yıl kaldığı Paris'te tam bir bohem hayatı yaşadı. 1928-1939 yıllarında Türkiye'ye döndüğünde Hollanda, Osmanlı ve İş bankalarında müfettiş ve muhasebe müdürü olarak çalıştı. 1939-1943 yıllarında Robert Koleji, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi, Ankara Devlet Konservatuvarı, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde ders verdi.

Fikir ve sanata bir hayli eğilimi olan Necip Fazıl, on yedi yaşında iken annesinin arzusuyla şiir yazmaya başladı. Şiirlerini topladığı defterini *İkdam* gazetesinden Yakup Kadri'ye götürdü. Onun şiirleri 1921 yılında Ahmet Haşim, Yahya Kemâl, Halide Edip, Refik Halit, Ahmet Refik ve Fuad Köprülü gibi tanınmış yazarların yer aldığı *Yeni Mecmua*'da yayımlandı. Henüz genç yaşta sanat hayatına giren Necip Fazıl, 1925'te yazdığı *Örümcek Ağı* ve 1928 yılında kaleme aldığı *Kaldırımlar* adlı iki eseri ile edebiyat çevrelerinde tanındı. İlgili alanları arasında tiyatro da olan Necip Fazıl, 1935 yılında bu sahadaki ilk eseri olan *Tohum*'u kaleme aldı. Şairliği ve yazarlığı yanında onun öne çıkan bir başka yönü de dergi çalışmalarıdır. İlk altı sayısını 1936 yılında Ankara'da, devamını ise İstanbul'da yayınladığı haftalık *Ağaç* dergisi dönemin ünlü edebiyatçıların toplandığı bir ekol oldu.

Necip Fazıl, bazı ünlü ilim ve fikir adamlarını 1943 yılında çıkardığı *Büyük Doğu* dergisinin etrafında topladı. Günün şartlarına göre derginin yayın politikasında da birtakım değişiklikler oldu. 1943-1978 yılları arasında dergi toplam on beş defa kapatılıp, on altıncı kez tekrar yayımlandı. Son olarak 1978 yılında beş sayı olarak çıkan dergi, tümüyle kapandı. Bu yıllar arasında Necip Fazıl, düşüncelerinden dolayı yedi defa mahkûmiyet cezası aldı. Necip Fazıl, en olumsuz şartlar altında dahi yeni idealler ortaya koyarak hedeflediği yolda ilerlemesini sürdürdü.⁴

Savunduğu düşüncelerini açıkça ifade etmekten çekinmeyen Necip Fazıl, muhtelif yazarlarından dolayı çoğu kere hapse mahkûm edildi. Bazı politik ve siyasî engellerle *Büyük Doğu* yayınlanamadığında *Yeni İstanbul*, *Son Posta*, *Babîlîde Sabah*, *Bugün*, *Hergün* ve *Tercüman*

² Necip Fazıl Kısakürek, *Son Devrin Din Mazlumları*, İstanbul: Büyük Doğu Yay., 1996, s. 314.

³ Necip Fazıl Kısakürek, *O ve Ben* adlı eserinde doğum tarihini 26 Mayıs 1904 olarak verir. Necip Fazıl Kısakürek, *O ve Ben*, İstanbul: Büyük Doğu Yay., 1997, s. 18.

⁴ Muzaffer Çandır, “İslâmî Duyarlılığın Cumhuriyet Devri Türk Şiirine Yansımaları (1923-1950)”, *Celâl Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 9, Sy: 1, Mart 2011, s.178.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/11Fall2014

gazetelerinde yazılarını kaleme aldı. Yazılarında “Adıdeğmez”, “Mürîd”, “Ahmed” ve “Abdülbakî” gibi müstear isimler kullandı. Necip Fazıl, 1976-1980 yıllarında neşremediği *Büyük Doğu* yerine *Rapor* adlı yayın çalışması yaptı.

1962 yılından itibaren Anadolu'nun pek çok şehrinde halkı aydınlatmak için verdiği konferanslarla geniş kitlelerin ilgi ve sempatisini kazandı. Ömrünü inandığı dava uğruna mücadele ile geçiren Necip Fazıl, 25 Mayıs 1983'te ebedî âleme irtihâl etti.⁵

Hayat anlayışında olduğu gibi ölüm konusundaki düşüncelerinde de farklılık olan Necip Fazıl, ecelin geliş anını “büyük randevu” ifadesiyle tabir eder. Ölümü, ebedi mutluluğun vesilesi olarak kabul eden Necip Fazıl, şu dizelerdeki gibi son anını bir merak ve özlem hâli ile zikreder.

“Büyük randevu... Bilsen nerede, saat kaçta?

Tabutumun tahtası, bilsen hangi ağaçta?”⁶ (1958)

Necip Fazıl, vefatından bir yıl önce kaleme aldığı “müjdeler olsun” adlı şiirinde ölümün ve ardındaki sonsuzluğun sırrına şu ifadelerle dikkat çeker:

“Öleceğiz; müjdeler olsun, müjdeler olsun!

Ölümü de öldüren Rabbe secdeler olsun!” (1982)

Kur'ân-ı Kerim'de “(Ey Muhammed) şüphesiz sen öleceksin, onlar da ölecekler.”⁷ âyetinin anlamına uygun olarak Necip Fazıl, ölümü “güzel şey” olarak tanımlar.

“Ölüm güzel şey; budur perde ardından haber...

Hiç güzel olmasaydı ölür müydü Peygamber?”⁸ (1977)

Hayatı ve ölümü bir bütün olarak düşünen Necip Fazıl, Ankara Bağlum'da medfûn şeyhi Abdülhakim Arvâsî'nin mezarının yanına defnedilmeyi çok ister. Hatta bu talebini vefatından bir yıl önce kaleme aldığı “Hâlim” adlı şiirinin son mısrasında şu ifadelerle dile getirir:

“Hayat bir zar içinde, hayatı örten bir zar;

Bana da hayat yeri, “Bağlum” köyünde bir mezar...”⁹ (1982)

Necip Fazıl'ın bu isteği gerçekleşmedi; fakat mürşidi Abdülhakim Arvâsî'nin ikâmet ettiği ve yıllarca hizmet verdiği Kâşgarî Dergâhı'nın yanına defnedildi.

Hayatında olduğu gibi vefatından sonra da şeyhi ile olan mânevî irtibatını koparmayan Necip Fazıl, bu vesile ile mürşidinin Bağlum'daki mezarlığını sık sık ziyaret eder. Necip Fazıl, şeyhine olan özlemini ise şu ifadelerle dile getirir: “Hayatlarında eteklerine yapışıp bir daha kendilerinden ayrılmamak cehdini gösteremeyen ben, bu mezara kaç kere taşındım ve ruhâniyetleri huzurunda ne türlü yalvardım ağladım, Allah bilir.”¹⁰

⁵ Necip Fazıl ile ilgili bilgi için bkz., Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 9 vd.; Mehmet Çetin, *Tanzimat'tan Günümüze Türk Şiiri Antolojisi*, Ankara: Akçağ Yay., 2002, s. 307-308; İsmail Kara, *Türkiye'de İslâmcılık Düşüncesi Metinler, Kişiler*, İstanbul: Kitabevi Yay., 1998, III, 243-375; Mustafa Miyasoğlu, *Necip Fazıl Kısakürek*, Ankara: Akçağ Yay., 1999; Akif İnan, “Hayatından Çizgiler”, *Mavera*, (Necip Fazıl'a rahmet özel sayı), Sy: 80-82, (Temmuz- Ağustos- Eylül 1983), Yıl:7, c. VII, s. 8 vd.

⁶ Necip Fazıl Kısakürek, *Çile*, İstanbul: Büyük Doğu Yay., 2011, s. 136.

⁷ Zümer Sûresi, 39/30.

⁸ Necip Fazıl, *Çile*, s. 153.

⁹ Necip Fazıl, *Çile*, s. 309.

¹⁰ Necip Fazıl, *Son Devrin Din Mazlumları*, s. 323.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/11 Fall 2014

Necip Fazıl, şeyhi Abdülhakim Arvâsî'nin kabrini ziyaret etmekle kalmaz. Hayatının son yıllarında ilerlemiş yaşına rağmen Van ilinin Arvas köyünde medfûn şeyhinin şeyhi Seyyid Fehim Efendi'yi de ziyaret eder. Ardından Hakkârî'nin Şemdinli ilçesinin Nehri köyünde medfûn Seyyid Fehim'in şeyhi ve Mevlânâ Halid-i Bağdâdî'nin halifesi Seyyid Tâhâ ile Seyyid Abdullah'ın kabrini de ziyaret eder. Öyle ki bu uzun yolculuğunun bir kısmını arabayla, bir kısmını at üzerinde, bir kısmını yürüyerek devam eder.¹¹ Bu meşakkatli fakat onun için bir o kadar da anlamlı olan bu yolculuğu ile ilgili şu şiiri kaleme alır:

“Şemdinli dağlarının içtim nur çeşmesinden,
Kurtuldum akreplerin ruhumu deşmesinden.”¹²

Abdülhakim Arvâsî'yi tanıması, Necip Fazıl'ın inanç ve düşünce dünyasında önemli bir kırılma noktasını teşkil eder. Eserleri bütünlük hâlinde incelendiğinde görülmektedir ki o, Abdülhakim Arvâsî'yi tanımadan önce kötümser, karamsar, yalnız ve ümitsiz bir dünya görüşüne sahiptir. Meselâ, “Kaldırımlar”¹³ ve “Otel Odaları” adlı ilk şiirleri dil ve âhenk bakımından oldukça iyi düzeyde olmasına rağmen, içerik itibarıyla bu şiirlerde korku, sıkıntı ve hüznü duygular hissedilmektedir.

Kaldırımlar

“Sokaktayım, kimsesiz bir sokak ortasında;
Yürüyorum, arkama bakmadan yürüyorum.
Yolumun karanlığa sapanan noktasında;
Sanki beni bekleyen bir hayâl görüyorum.”

Kara gökler kül rengi bulutlarla kapanık;
Evlerin bacasını kolluyor yıldırımlar.
İn cin uykuda, yalnız iki yoldaş uyanık;
Biri benim biri de serseri kaldırımlar.

İçimde damla damla bir korku birikiyor;
Sanıyorum, her sokak başını kesmiş devler...
Üstüme camlarını hep simsiyah dikiyor;
Gözüne mil çekmiş bir âmâ gibi evler.” (1927)¹⁴

¹¹ İbrahim Baz, “Necip Fazıl Kısakürek (ö.1983) ve Tasavvuf”, *Tasavvuf, İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 2003, c. IV, Sy: 10, s. 338.

¹² Necip Fazıl, *Çile*, s. 391.

¹³ “Kaldırımlar” şiiri üzerine akademik çalışma yapılmıştır. Yusuf Tepeli, “Necip Fazıl Kısakürek'in ‘Kaldırımlar’ Şiiri Üzerine Dil Bilimsel Bir Çözümleme”, *Turkish Studies*, Volume 8/1 Winter 2013, p. 2923-2945.

¹⁴ Necip Fazıl, *Çile*, s. 156-157.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/11Fall2014

Otel Odaları

“Bir merhamettir yanan, daracık odaların,
İsli lâmbalarında, isli lâmbalarında.

Gelip geçen her yüzeyden gizli bir akis kalmış,
Küflü aynalarında, küflü aynalarında.

Atılan elbiseler, boğazlanmış bir adam,
Kırık masalarında, kırık masalarında.” (1927)¹⁵

Mürşidi ile karşılaşmadan önce Necip Fazıl'ın toplumdan uzak, daha çok kendi iç dünyasındaki fırtınalarla meşgul olduğu anlaşılmaktadır. Onun 1934 öncesi yazdığı “Ölünün Odası” (1925),¹⁶ “Boş Odalar” (1925),¹⁷ “Gece Yarısı” (1925),¹⁸ “Ayak Sesleri” (1925)¹⁹ gibi pek çok şiirinde bu ruhî bunalımı yakından görmek mümkündür. Meselâ, “Boş Odalar” adlı şiirinde cin ve perilerin olduğu boş bir evin duvarlarında hayalet izlerini gördüğünü, gece yarısı elinde mumlarla birilerini aradığını, bu esnada sert hıçkırıklar işittiğini sembolize eder. “Gece Yarısı” adlı şiirinde, her gece odada perilerin uyuduğunu, ağır bir hastanın sesini işittiğini vehmeder. “Ayak Sesleri” adlı şiirinde de benzer şekilde ölüm korkusunu andıran birtakım ifadeler yer verir. Şiirlerinde görüldüğü gibi Necip Fazıl'ın hayatının ilk döneminde kaygı, korku, karamsarlık ve tedirginlik gibi birtakım ruhî bunalımlar öne çıkar.

Paris'te bulunduğu 1924-1925 yıllarında tam bir bohem hayatı yaşayan Necip Fazıl, bu dönemde kendisini hiçbir kayıtle sınırlandırmaz. 1934 yılında mürşidi Abdülhakim Arvâsî'yi tanıyınca bu bohemce yaşayışın yerini, ulvî duygu ve düşünceler almaya başlar. Fakat bu hâl, o kadar kolayca ve bir anda gerçekleşmez. Çeşitli sorular neticesinde yaşadığı birtakım bunalımlar ile bu yüksek hakikate ulaşır. Bu ruhî durumunu “ilk Çile” başlığı altında şöyle özetler: “Başımda ne sabit fikirler, kurcalayışlar, tırmalayışlar... Bu yarı hikmetli, yarı mecnûn, vehim, tırnaklarını çocuk ruhumun zarına öyle geçirdi ve beni öyle sıkıntılı idrak cenderesine soktu ki haftalarca ondan sıyrılamadım. Teki, tek olanı, mutlakı, mutlak olanı arayan ruhum, aradığının değil, kendi varlığımın sıkıntısı içinde bunalıyor ve bedahet dediğimiz sezîş zevkini kaybettiğçe anlamayı da kaybettiği hissini veren cehennemden beter bir azaba dönüştürüyordu.”²⁰

Necip Fazıl düşünce dünyası dağınık, hayatında her şey kördüğüm olmuş vaziyette iken Abdülhakim Arvâsî'yi tanır. Bu büyük buluşma hadisesini Necip Fazıl, ruhunun büyük zelzelesi olarak şöyle tanımlar: “Tanrı kulu Tanrı kulu; onu nasıl tanıdım? Ve işte ruhumun büyük zelzelesini, bir yıkıntı âlemi içinde, Tanrı kuluna açılan gizli kapıyı meydana çıkarmış bir sâik diye haber veriyorum!”²¹

Necip Fazıl, Abdülhakim Arvâsî'yi tanıdıktan sonra ruhunda kördüğüm olan meseleler çözülür, gönül dünyasında yaşadığı dağınıklık hâli yerini sakinete bırakır. İç âleminde acı bir şekilde tecrübe ettiği bunalımı ve arkasından gelen o büyük huzuru şöyle ifade eder: “Maddenin

¹⁵ Necip Fazıl, *Çile*, s. 161.

¹⁶ Necip Fazıl, *Çile*, s. 120.

¹⁷ Necip Fazıl, *Çile*, s. 211.

¹⁸ Necip Fazıl, *Çile*, s. 212-213.

¹⁹ Necip Fazıl, *Çile*, s. 214.

²⁰ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 45-46.

²¹ Necip Fazıl Kısakürek, *Tanrı Kulundan Dinlediklerim*, İstanbul: Büyük Doğu Yay., 1997, s. 6.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/11 Fall 2014

mahpus olduğu kaba bir dört köşe içinde birtakım eşya ve hâdisleri düzenleyip Allah yok diyenlere nisbet, ruhumda beşerî kânunların tezgâhı o türlü devrildi ki, bu devrilişin altından yalnız Allah doğrulanırdı. Her şeyi o türlü kaybettim ki yalnızca Allah'ı kazandım.”²²

Uzun yıllar süren arayışın ardından gerçekleşen bu büyük buluşma neticesinde Necip Fazıl Allah, kâinat ve insana dair hakîkati idrak etmeye başlar. Ruh dünyasında yaşadığı ıstırapı ise ağrıyan dişe benzeterek şunları dile getirir: “Dinmek bilmez ağrı çeken diş, ne kibrit çöpünden imdat, ne berber kerpeteni, ne karanfil yağı, ne de eczacı güllacından... İşte böyle; bir zamanlar beynim ‘mutlak hakîkat’ acılarına yataklık etti. Ağrıyan akıl dişimdi.”²³

Bütün bu fırtınalı geçen dönemden sonra Necip Fazıl için her şey bir anda bambaşka oluverir. Bu büyük değişim sürecini ise şu ifadelerle anlatır: “Her şey yeni ve bambaşka. O güne kadar gururların ve nefis istinatlarının en küstahlarıyla müdafaa ettiğim ahmak emniyetler bir tarafa; merkezinde Allah bulunmak üzere, ruhumda ve namütenâhi bir daire şeklinde inşâsına mecbur olduğum bütün kâinat bir tarafa...”²⁴

Necip Fazıl'ın eserlerinin büyük bir çoğunluğunda yaşam serüvenini, ruhundaki iniş ve çıkışları, düşünce dünyasındaki değişimleri görmek mümkündür. Bu büyük değişimin ardından Necip Fazıl, geçmişiyile hesaplaşmaya çalışır. Bu anlamda daha önce yazdığı şiirlerini bile değiştirir, hatta bazılarını yok sayar.²⁵

B. Necip Fazıl'ın Abdülhakim Arvâsî'yi Tanıması

Bazı insanların hayatında önemli dönüm noktaları olur. Yaşadığı bir hâdise, tanıştığı bir kişi yıllarca benimsediği kabul veya redlerini tümüyle değiştirebilir. Tecrübe ettiği o kırılma anından itibaren farklı bir dünya görüşüne sahip olabilir. İşte Necip Fazıl, bu bahsedilen şekilde büyük bir dönüşüm yaşamıştır.

Necip Fazıl şiir, piyes, tiyatro, fıkra, hikâye, politika ve dinî konularda kaleme aldığı çok sayıda eserleriyle, ufuk açan görüşleriyle, ülkeyi karış karış gezerek hitap ettiği konferanslarıyla, verdiği mücadele dolu yaşam tarzıyla hem dönemini hem de kendisinden sonraki nesilleri ardında sürükleyen nadir şahsiyetlerden biridir. Gazeteci, şair, yazar, hatip ve fikir adamı olarak muhtelif yönleriyle tanınan Necip Fazıl'ın Abdülhakim Arvâsî ile irtibat kurması, tasavvufa gönül bağının olması onun bambaşka bir yönünün ortaya çıkmasına vesile olmuştur. O, mürşidinin mânevî tesiri altında dinî ve tasavvufî sahada çok sayıda eser kaleme almıştır. Meselâ, *İmân ve İslâm Atlası*, *Mümin Kâfir*, *Hız. Ali*, *Çöle İnen Nur*, *Peygamber Halkası*, *Son Devrin Din Mazlumları*, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, *Tanrı Kulundan Dinlediklerim*, *Esselâm*, *Veliler Ordusundan 333*, *O ve Ben*, *Hacdan Çizgiler* gibi eserleri bunlardan bazılarıdır. Ayrıca o, Abdülhakim Arvâsî'nin *Râbîta-i Şerife*, *Tasavvuf Bahçeleri* ile Şeyh Safiyüddin'in *Reşâhat* adlı eserini sadeleştirmiştir. Bununla birlikte diğer eserlerinin pek çoğunda dinî ve tasavvufî çerçeveyi görmek mümkündür.

Necip Fazıl'ın düşüncesinin temelleri, 1934 yılında Abdülhakim Arvâsî'yi tanıdıktan sonra değişmiş, daha bir İslâmî ve tasavvufî çizgiye kaymıştır. Bu yıllarda otuz yaşında olan Necip Fazıl, bu zatla tanışmasını, onun kendisi üzerindeki tesirlerini *O ve Ben*, *Son Devrin Din Mazlumları*, *Babîli* ve *Çile* adlı eserlerinde kendine has üslubuyla dile getirmiştir. Özellikle *O ve Ben* adlı bibliyografik eserinde hayatını Abdülhakim Arvâsî ile olan irtibatına göre tasnif ederek şu üç bölüme ayırmıştır: “Tanıyınca Kadar (1904-1934)”, “Tanıdıktan Sonra (1934-1943)”, “O Günden Beri (1943'ten sonra)” görüldüğü üzere hayatını şeyhine nispet eden Necip Fazıl,

²² Necip Fazıl, *Tanrı Kulundan Dinlediklerim*, s. 6.

²³ Necip Fazıl, *Tanrı Kulundan Dinlediklerim*, s. 5.

²⁴ Necip Fazıl, *Tanrı Kulundan Dinlediklerim*, s. 7.

²⁵ Tepeli, “agm”, *Turkish Studies*, Volume 8/1 Winter 2013, p. 2925.

Abdülhakim Arvâsî'den dinlediklerini ise kendi görüşlerini de yansıtarak *Tanrı Kulundan Dinlediklerim* adlı eserinde dile getirmiştir.

Yıllarca büyük bir arayış içinde olan Necip Fazıl, nihayet Mevlânâ'nın Şems'e kavuşması gibi o da bir müddet sonra mürşidine kavuşmuştur. Gönül dünyasında ömür boyu şeyhini takip ettiğini şu ifadelerle dile getirmiştir:

“Sonsuzluk kervanı, peşinizde ben,
Üçayakla seken topal köpeğim!
Bastığımız yeri taş taş öpeyim.
Bir kırıntı yeter kereminizden!
Sonsuzluk kervanı, peşinizde ben...”²⁶ (1952)

Necip Fazıl, 1978 yılında kaleme aldığı “O’na” isimli şiirinde Abdülhakim Arvâsî'ye duyduğu muhabbeti şu ifadelerle anlatmıştır:

“Benim Efendim!
Ben sana bendim!
Bir üfledin de
Yıkıldı bend'im.
Ben ki, denizdim.
Dağ başı bendim.
Şimdi sen oldun,
Âleme pendim.
Benim Efendim!

Benim Efendim,
Fezâ levendim!
Ölmek neymiş;
Senden öğrendim.
Kayboldum sende,
Sende tükendim!
Sordum aynaya:
Hani ya kendim?
Benim Efendim!

Benim Efendim!
Emri yükledim!

²⁶ Necip Fazıl, *Çile*, s. 65.

Dağlandım kalben
 Ve mühürlendim.
 Askerin oldum,
 Başta tülbendim;
 Okum sadakta,
 Elde kemendim.
 Benim Efendim. (1978)²⁷

Abdülhakim Arvâsî'yi tanımadan önce Necip Fazıl'ın tasavvufla ilk irtibatı, Bahriye Mektebi'nde öğrencilik yıllarında edebiyat muallimi İbrahim Aşkî Tanık Bey'in (1874-1977) kendisine verdiği Sarı Abdullah Efendi'nin *Semerâtü'l-Fuâd* ve yazarını bilmediği *Dîvân-ı Nakşî* adlı eserleri okumasıyla başlamıştır.²⁸

İlk tasavvufî bilgileri edinmesine vesile olduğu hocası İbrahim Aşkî'yi Necip Fazıl, şu ifadelerle tanıtmıştır: “Hocalarımızın en yaşlısı, derin irfan sahibi, ancak birkaç tanıdığı arasında maruf ve herkesçe meçhuül hususî kıymet... Edebiyat ve felsefeden riyâziye ve fiziğe kadar iç ve dış birçok ilimde derin ve mahrem mıntıkalara kadar nüfuz edebilmiş, birkaç risalecikten başka hiçbir şey neşretmemiş ve kabuğunun içinde sönüp gitmiş bu kızıla çalan palabıyıklı ve Tatar suratlı insan, sonradan bize edebiyat muallimi oldu ve bana bilmeden isteklisi olduğum dünyadan, belki derme çatma; fakat ilk adresleri verdi.”²⁹ Necip Fazıl'ın hocası hakkındaki bir başka tanımlaması şöyledir: “Bundan birkaç yıl önce, belki yüz yaşlarında ve hiç ayrılmadığı Heybeliada'da ölen Tatar asıllı bu adam, dar bir muhitin tanıdığı ve Kıymetler Borsası'nın ismini kaydetmediği “şöhret afettir” sırrına erişmiş bir adam... Eski bahriyeli ve sonra emekli... Bahriye Mektebi'nde muallim... İngiltere'de tahsil görmüş, yüksek riyâziye okumuş derin irfân sahibi...”³⁰

İslâmî ilimlerde ve pozitif bilimlerde büyük bir donanıma sahip olan İbrahim Aşkî, Necip Fazıl'da var olan tasavvufî kâbiliyeti sezmiş ve onunla yakından ilgilenmiştir. Bu anlamda Necip Fazıl için henüz müşidi Abdülhakim Arvâsî'yi tanımadan önce az da olsa tasavvufî duyarlılığa sahipti diyebiliriz. Necip Fazıl okuduğu *Dîvân-ı Nakşî* adlı kitaptan bir şey anlamadığını ifade etse de *Semerâtü'l-Fuâd* için “kaleodoskop içinde apayrı ve kanunları bu dünyaya bir âlem seyretmenin vecdini yaşatan bir tesir bıraktı. Henüz meselenin meselesi tasavvuf hakkında bir mizan bilgisine sahip değildim ve gözleri kapalı hayranlık çıgırındayım.”³¹ diyerek incelediği tasavvufî içerikli kitabın kendisi üzerindeki tesirini ifade etmiştir. Necip Fazıl, ruhunun derinliklerinde ilk kıpırdanışlar hâlinde olan değişimi şu ifadelerle dile getirmiştir: “...darağacına çekilen Mansur'un menkıbesi, taç ve tahtını yele veren İbrahim Ethem'in macerası ve dünyayı bütün nakışlarıyla perde üzerindeki gölgelere benzeten Nakşî şair ruhumu akşam ıssızlığına çevirmişti.”³² Necip Fazıl, bu ifadelerde belirttiği üzere Hallac-ı Mansur ve İbrahim Ethem gibi meşhur mutasavvıfların hayat hikâyelerinden oldukça etkilenmiştir.

Necip Fazıl'ın gönül dünyasına sirâyet eden bu ilk tesirler, o henüz on yedi yaşında iken etkisini göstermiştir. 1921 yılında *Yeni Mecmua*'da yayımlanan ilk şiirlerinde böyle bir hissin olduğunu şu ifadelerle anlatmıştır: “Güya tasavvufî bir hava tütüyor ilk şiirlerimden... Çilesini

²⁷ Necip Fazıl, *Çile*, s. 380-381.

²⁸ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 43.

²⁹ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 42.

³⁰ Necip Fazıl, *Kafa Kâğıdı*, İstanbul: Büyük Doğu Yay., 1995, s. 158.

³¹ Necip Fazıl, *Kafa Kâğıdı*, s. 160.

³² Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 44.

çekmeye henüz on iki, on üç yıl uzak olduğum davanın bütün inceliklere uzak (fantezi) planında bir heveskâriyim.”³³ Abdülhakim Arvâsî’yi tanımadan önce, tasavvufa olan ilgisinin belirtileri olarak 1926’da “Yunus Emre”³⁴ ve 1930 yılında “Mansur”³⁵ isimli şiirlerini kaleme almıştır. Özellikle Mansur adlı şiirinde onun mânevî bir arayış içinde olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

“Sana taş attılar, sen gülümsedin,
Dervişin bir çiçek attı, inledin,
Bağrımı delmeye taş yetmez dedin,
Hâlden anlayanın bir gülü yeter!...”³⁶ (1930)

Necip Fazıl, düşünce ve sanat dünyasında önemli etkisi olan şeyhi Abdülhakim Arvâsî’yi eserinde şu ifadelerle tanıtmıştır: “1281/1860 yılında Van’da dünyaya gelmişler... Van Başkale kazası, Arvas köyü... Van’ın cenüb şarkında; İran sınırına yakın, 2400 metre yüksekliğinde gayet sarp ve engelli bir saha... Arvas şeyhleri mürşidleri Seyyid Fehim Hazretleri’nin de köyü... Pederi Seyyid Mustafa... Nesepleri madde yolundan Kâinât’ın Efendisi’ne bağlı es-Seyyid Abdülhakim Arvâsî... Mânevî veraset yoluna gelince; zaten hep onun üzerinde gittiğimiz bu davayı özlü bir takdim cümlesine nasıl sığdırabiliriz? Peygamberlerden sonra insanoğlunun en büyüğü Hz. Ebû Bekir’e Sevr Mağarası’nda teslim edilen has oda sırrını otuz üçüncü olarak devir ve teslim alıp, onun yirminci asırda; makine, türlü keşif, ruhî buhran, içtimâî muvazenesizlik, sar’a, cinnet, hasret ve gurbet asrında bu asrın ortasına kadar zerresini feda etmeksizin, en kemalli veraset hâlinde temsil etmeye memur eşsiz velî... Hissettirebildim mi makâmının husûsiliğini ve ululuğunu? İnsanoğluna kendi öz eserinin tahakküme başladığı, madde keşiflerinin insanları burunlarından halkaladığı ve bütün ruh müeyyidelerinin bangır bangır iflasa sürüklendiği mânevî panik devrinde kutub; böyle bir devirde her ölçüyü müdafaa ve muhafazaya memur kutub ne demekse es-Seyyid Abdülhakim Avâsî on dördüncü hicrî asrın yenileyicisi... es-Seyyid Abdülhakim Avâsî’yi 2400 metre yüksekliğindeki sarp yayladan İstanbul üzerine inmiş, hakîkatte ışığı milyarlarca senede gelen yıldızların tepesinde, bir fezâ ve mana kartalı diye takdim edersem sanmayın ki bir şey söyleyebilmiş olurum.”³⁷ Bu ifadelerde görüldüğü üzere Necip Fazıl, mürşidi Abdülhakim Arvâsî’yi tanıtırken bir taraftan da onun mânevî makâmının yüceliğine işaret etmiştir. Ayrıca Necip Fazıl, *Başbuğ Velîlerden 33 Altun Silsile* adlı eserinde otuz üç tasavvuf büyüğüne yer vermiştir. Tesbihin son tanesinin tamamlanması misali otuz üçüncü sırada mürşidi Abdülhakim Arvâsî’yi değerlendirmiş ve onunla ilgili şu ifadeleri zikretmiştir: “O, ‘Altun Silsile’de otuz üçüncü halka, dairenin en alt noktası hâlinde küfür ve delâletin zirvelediği yirminci asırda, dairenin en üst noktası olarak imân ve irşâd kutbudur.”³⁸

Menemen’de ortaya çıkan hâdiseler nedeniyle Menemen’e sürgün edilen, I. Dünya Savaşı’nın (1914-1918) olduğu yıllarda ailesi ile hicret etmek zorunda kalan, savaş ve kıtlık gibi sebeplerle yakınlarını kaybeden, tekke ve tarikatların yasaklandığı yıllarda pek çok maddî mânevî baskıyla karşılaşan mürşidi Abdülhakim Arvâsî’yi Necip Fazıl mazlûm insanlar kategorisinde

³³ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 57.

³⁴ Necip Fazıl, *Çile*, s. 383.

³⁵ Necip Fazıl, *Çile*, s. 387.

³⁶ Necip Fazıl, *Çile*, s. 387.

³⁷ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s.116-117.

³⁸ Necip Fazıl Kısakürek, *Başbuğ Velîlerden 33 Altun Silsile*, İstanbul: Büyük Doğu Yay., 1998, s. 363.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/11 Fall 2014

değerlendirmiş, *Son Devrin Din Mazlumları* adlı eserinde onun çektiği çile ve meşakkatli hayatına detaylı olarak yer vermiştir.³⁹

Necip Fazıl'ın Abdülhakim Arvâsî'yi tanıması ise şöyle gerçekleşmiştir: 1934 yılı içinde bir gün Avrupa yakasından karşıya geçerken, vapurda bir adam ile tanışır. Sohbet esnasında dinden, dine bağlılığın günden güne zayıfladığından bahseder. Necip Fazıl onun bu anlattıklarından hayli sıkılır. Bir neticeye varmak ister ve tasavvuf bahsini açar. Adam bu konu üzerinde fazla konuşmak istemez. Bunun üzerine Necip Fazıl, “zamanımızda irşada ehliyetli bir kimse var mı? Böyle birini tanıyor musunuz?” diye sorar. O da böyle bir kimse var diyerek, Beyoğlu Ağa Camii'nde cuma günleri vaaz veren Abdülhakim Arvâsî'yi işaret eder ve ona: “Orada dinleyecekleriniz halk için, nâs için söylenen sözler. Siz o sözlerin içine girmeye ve ötesindeki hikmeti görmeye bakın!” der.⁴⁰ Aynı haftalarda Necip Fazıl, bir cuma günü yakın arkadaşı Abidin Dino ile Beyoğlu Ağa Camii'ne gelerek Abdülhakim Arvâsî'yi ziyaret eder. Bu ilk tanışmada Abdülhakim Arvâsî, ona Eyüpsultan'da Gümüşsuyu mevkiinde ikâmet ettiğini belirterek bir davette bulunur. Mânevî yönden büyük kapıya dâhil edildiği anlamına gelen bu davet karşısında, Necip Fazıl oldukça sevinir. Yaşadığı o tarifi imkânsız sevincini şu ifadelerle zikreder: “Kabul edilmiştik. Ama henüz, iç içe giden iç daireye değil... Dış daireye, güvenilir insanlara mahsus ilk sohbet, konuşma dairesine avluya...”⁴¹

Necip Fazıl, mürşidini tanımaya başladıktan sonra kendisinde meydana gelen büyük değişimi ise şu cümlelerle özetler: “Hayatımda öyle bir gün doğdu ki; kundaktan patiğe, emzikten kısa pantolona, oyuncaktan boyunbağına, karalama defterinden polis hafiyesi romanına, beştaştan iskambil kâğıdına ve ayva tüyünden kır saça kadar anne, baba, dadı, mektep, arkadaş, kitap, hoca, tabiat, şehir, cemiyet, kimden ne aldım sa hepsini geriye verdim. Ruhuma istifledikleri hazırlap dünya bir sarsılıştta yıkıldı gitti.”⁴²

“Benim kurtarıcım, müjdecim, mürşidim, şeyhim, nurum, ruhum, canım, topyekûn hayatım...”⁴³ diye nitelendirdiği Abdülhakim Arvâsî ile tanıştığı 1934 yılı Necip Fazıl için tam bir dönüm noktası olur. Bu anı “Mürşid” adlı şiirinde şu ifadelerle dile getirir:

“Bana yakan gözlerle bir kerecik baktınız;

Ruhuma, büyük temel çivisini çaktınız!”⁴⁴ (1940)

Necip Fazıl, “Efendi Hazretleri” lakabıyla bahsettiği Abdülhakim Arvâsî'nin mânevî nazarı karşısında adeta avlandığını şu cümlelerle özetler: “Bu büyük mânevî buhran (metafizik) kıvranış, yepyeni bir kuruluşa doğru temelinden sarsılıştı; en kısa zamanda sezdiğime göre onun Efendi Hazretleri'nin tez nazarıdır ki beni bu hâle getirmişti. Avlanmıştım. Beni avlamışlardı. Adı sınır hastalıklarıyla yahut marazî ruhiyât kitaplarının çerçevelediği basit ve süflü ruh ihtilalleriyle alâkası yoktu bu hâlin... Ulvî mi ulvî bir çile... Belki aklın verasına çıkıp çıldırma noktasına gelmenin ve sonra kudsî bir nur, bu ruh feyziyle kanat ve muvazene kazanarak oradan geriye dönmenin hâliydi bu... Ve aklın, akla güvenmenin sefaletini anlama hâli.”⁴⁵

Necip Fazıl, şeyhini tanıdığı günden beri onun mânevî tasarrufu altında olduğunu şu ifadelerle dile getirir: “Beni bu hâle getiren ne geçirdiğim kasırğa, ne şu veya bu fâniye bağlantım, ne bir şey... Onlar hep miskin vesileler... Ben onu ilk gördüğüm günlerden beri mânevî tasarruf

³⁹ Necip Fazıl, *Son Devrin Din Mazlumları*, s. 307-323.

⁴⁰ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 80-84.

⁴¹ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 93.

⁴² Necip Fazıl, *Tanrı Kulundan Dinlediklerim*, s. 5.

⁴³ Necip Fazıl, *Başbuğ Velilerden 33 Altun Silsile*, s. 349.

⁴⁴ Necip Fazıl, *Çile*, s. 77.

⁴⁵ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 108.

altındayım. Beni bu hâle getiren onun tek bir nazarı... Dünyamı yıkan o, bana yeni bir dünya hediye edecek olan da yine o..."⁴⁶

Aradan haftalar geçtikten sonra Necip Fazıl, uzun yıllar hasretini çektiği kişiyi daha yakından tanımak için ressam arkadaşı Abidin Dino ile beraber Eyüpsultan'a Abdülhakim Arvâsî'nin dergâhına gider. Abdülhakim Arvâsî sohbetinde ilk olarak ona tasavvuf hakkında malumatı olup olmadığını ve bu konuda herhangi bir kitap okuyup okumadığını sorar. Necip Fazıl, Bahriye Mektebi'nde iken *Semerâtü'l-Fuâd ve Divân-ı Nakşî* adlı tasavvufî içerikli eserleri ve son olarak da *Ma'rifetnâme*'yi okuduğunu belirterek bu suali cevaplar. Bunun üzerine Abdülhakim Arvâsî ona: "Bu iş kitapla olmaz. Akılla da varılmaz. Hiç yemeğin lezzeti çatal ve bıçakla aranıp bulunabilir mi?"⁴⁷ diyerek tasavvufun kâl yani söz ilmi olmadığını hâl ilmi olduğunu ona izah eder. Böylece ilk görüşmenin ardından 1943'te Abdülhakim Arvâsî'nin vefatına kadar süren aralarındaki büyük bağlılık ve muhabbet ortamı başlamış olur. Bu süreç içinde Necip Fazıl'ın mürşidi ile her görüşmesi onun ruhunun derinliklerinde etkili izler bırakır.

Bu denli büyük tesirlere vesile olmasına rağmen Abdülhakim Arvâsî, müntesibi olduğu Nakşibendiyye tarikatına girmesi noktasında Necip Fazıl'a herhangi bir açık davette bulunmamıştır. Necip Fazıl, şeyhinin kendisine herhangi bir zorlamasının olmadığını şu ifadelerle belirtmiştir: "Seni yola kabul ettim. Kütüğe yazıldım! Bundan böyle şu vazifelere başla! Şu toplantılara katıl! Âyinlerde ve merasimlerde bulun! Bu lisan ve hareketlerden eser yok! Ne tören, ne âyin... Her şey mânevî bir plânda geçiyor ve ruhun beyaz kâğıdı üzerinde kelimeler beyaz mürekkeple yazılıyor... Zâhirde hiçbir şey belli değil..."⁴⁸ İfadelerden anlaşıldığı üzere Necip Fazıl'ın Abdülhakim Arvâsî ile irtibatı bilinen şekliyle şeyh ve mürîd olmanın ötesinde bambaşka mânevî bir bağlılık hâlinde gerçekleşmiştir.

Necip Fazıl, Abdülhakim Arvâsî'yi tanıdıktan sonra sanatını ve tüm çalışmalarını İslamî çizgiye kaydırmış, eserlerini Allah için sanat anlayışı doğrultusunda kaleme almıştır. Özellikle sanatın sadece Allah'ı arama işi olduğunu "Sanat" adlı şu şiirinde dile getirmiştir:

"Anladım işi, sanat Allah'ı aramakmış;

Marifet bu gerisi yalnız çelik-çomakmış..."⁴⁹(1939)

Anlaşıldığı kadarıyla Necip Fazıl ile mürşidi arasındaki bu etkileşim karşılıklı olmuştur. Meselâ, Necip Fazıl'ın arkadaşı Abidin Dino, bu zâtın irşâdından nasibini alamamıştır. Necip Fazıl, Abdülhakim Arvâsî'den daima mânevî destek görmüştür. Abdülhakim Arvâsî, Necip Fazıl'ın çalışmalarını yakından ilgilenmiştir. 1937-1938 yılında şehir tiyatrosunda oynanan "Bir Adam Yaratmak" piyesine Abdülhakim Arvâsî yakınlarından birçoğunu göndererek onu yalnız bırakmamıştır.⁵⁰ Bununla birlikte Necip Fazıl, kaleme aldığı "Çile" adlı şiirini Abdülhakim Arvâsî'ye okumuş, şeyhinin tavsiyeleri doğrultusunda sonraki yıllarda mezkûr eserinde birtakım düzeltmeler yapmıştır.⁵¹ Bütün bunlar aralarındaki iletişimin oldukça güçlü olduğunu ortaya koymaktadır. Bu ilgi ve samimiyet ortamı Necip Fazıl'ın eserlerine de yansımış mürşidinde olan muhabbetini şu ifadelerle özetlemiştir: "Efendim! Benim Efendim! Güzellerin güzeli Efendim! Kaç milyon baba ve kaç milyon anne senin milyarlarca birin eder? Sen benim böyle her şeyimsin! Babamla annemle Allah'ın bana tattırdığı varlık şevkine vesile oldukları için bağlıysam, sana da bu ölçünün ebedî hayat mikyasıyla perçinliyorum... Düşünsünler farkı!"⁵² Ruh ve gönül dünyasında

⁴⁶ Necip Fazıl Kısakürek, *Bâbîâli*, İstanbul: Büyük Doğu Yay., 1996, s. 211.

⁴⁷ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 97.

⁴⁸ Necip Fazıl, *Bâbîâli*, s. 214.

⁴⁹ Necip Fazıl, *Çile*, s. 39.

⁵⁰ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 143.

⁵¹ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 137.

⁵² Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 261.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/11 Fall 2014

şeyhe bağlılığın bu denli önemine dikkat çeken Necip Fazıl, hakikat yolunda mürşid-i kâmil'in mânevî desteği olmadan herhangi bir ilerleme kaydedilemeyeceğini şu ifadeleriyle dile getirmiştir: "Bir irşad ediciye varmadan olmaz! Yollara düş, bucak bucak ara ve irşad edicini bul!"⁵³

Necip Fazıl, mürşidini bulduktan sonra inanç ve fikir yönüyle Kur'an ve sünnet çizgisinde bir hayat yaşamıştır. Kalemeye aldığı "Ölçü" adlı şiirinde bunu şöyle belirtmiştir:

"Müjdecim, Kurtarıcım, Efendim, Peygamberim;
Sana uymayan ölçü, hayat olsa teperim!"⁵⁴ (1974)

Necip Fazıl, mürşidi ile tanıştığı sıralarda Avrupa kültürüne dair ne varsa hepsinin düşünce ve yaşam tarzı olarak kendisinde var olduğunu, mânevî tecrübesizlik hâli ile şeyhinin huzuruna çıktığını ve kendisindeki büyük değişimi bir örnekle şöyle anlatır: Bir doktor arkadaşının şeyhin büyüklüğünü ifade eden şöyle bir sözünü nakleder: "Senin gibi bir adamı bu hâle getirdikten sonra şüphe kalmıyor kerâmetine..." Burada vurgulandığı üzere bu kişi, bir taraftan Abdülhakim Arvâsî'nin mânevî makâmının yüksekliğine işaret ederken, bir taraftan da Necip Fazıl'da gözlemediği süflî âlemden ulvî âleme geçişteki müthiş değişimin sınırlarını dile getirir. Necip Fazıl, arkadaşının zikrettiği bu düşünceleri onayladığını şu ifadelerle özetler: "Düşündüm: Ben neyim? Ama lafın neticesi doğru... Şüphe yok beni bu hâle getirdiğine... Bu büyük zâta dikkat ettim daima... Ve kerametın ne demek olduğunu onda gördüm."⁵⁵

Makam ve şöhretinin tam zirve noktasında iken Abdülhakim Arvâsî'yi tanımasının ardından Necip Fazıl'ın önüne farklı bir dünya serilir. Şeyhiyle yaptığı ziyaretleri sıklaştırdıkça tasavvufî duyarlılığı artan Necip Fazıl'a "mistik şair" lakabı verilir. Böyle bir mânevî değişimden vazgeçirmek için ona büyük meblağlar teklif edilir; fakat onun cevabı daima "büyük kapıyı asla terk etmem" ifadesi olur. Onun, "büyük kapı" diye bahsettiği, Abdülhakim Arvâsî'nin ilim ve hikmet kapısıdır.⁵⁶ Necip Fazıl, bu büyük kapıya girişini 1940 yılında "Allah Dostu" adlı şiirinde şu ifadelerle dile getirir:

"Allah dostunu gördüm, bundan altı yıl evvel;
Bir akşamdı ki, zaman donacak kadar güzel."⁵⁷ (1940)

"Büyük Kapı"ya girdikten sonra ruhî sıkıntılardan kurtulan, aradığı huzuru bulan Necip Fazıl, bizzat yaşayarak tecrübe ettiği durumunu "Tam Otuz Üç Yıl" adlı şiiriyle şöyle ifade eder:⁵⁸

"Tam otuz üç yıl saatim işlemiş, ben durmuşum;
Gökyüzünden habersiz uçurtma uçurmuşum..." (1934)

Abdülhakim Arvâsî'yi tanımadan önce Necip Fazıl, İslâmî değerlerden habersiz olduğunu kabul eder. Bu dönemi o, boş işlerle basit ve çocukça şeylerle meşgul olarak geçirdiğini dile getirir.⁵⁹

Necip Fazıl'ın hayat serüveni ele alındığında, hızlı ve fırtınalı geçen gençlik yıllarında bohemce yaşam tarzı nedeniyle modern çevrelerin kendisine itibar ettiği anlaşılmaktadır. Fakat tasavvufa ve dinî hassasiyete duyarlılığı arttıkça yine aynı çevrelerin kendisini yalnız bıraktığı da

⁵³ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 107.

⁵⁴ Necip Fazıl, *Çile*, s. 81.

⁵⁵ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, İstanbul: Büyük Doğu Yay., 1997, s. 163.

⁵⁶ Mustafa Özdamar, *Üstâd Necip Fazıl*, İstanbul: Kırk Kandil Yay., 1997, s. 103.

⁵⁷ Necip Fazıl, *Çile*, s. 76.

⁵⁸ Necip Fazıl, *Çile*, s. 35.

⁵⁹ Çetin, *Kendini ve Allah'ı Arayan Adam: Necip Fazıl*, s. 10.

görülmektedir. Hayatını çile ve meşakkatle geçiren Necip Fazıl, sadece yalnız bırakılmakla kalmadı, kaleme aldığı bazı yazılarından dolayı çoğu kere yargılandı. Düşüncelerini açıkça ifade ettiği için vefatından bir yıl önce son mahkûmiyetini aldı. Fakat rahatsızlığı sebebiyle cezası ileri bir tarihe ertelendi. Dolayısıyla Hakk'ın rahmetine kavuştuğunda Necip Fazıl'ın iki yıllık mahkûmiyet borcu vardı.⁶⁰

Necip Fazıl, bazı elit kesimler tarafından yalnız bırakılsa da Anadolu insanı onu sevmiş, bağrına basmış, yazılarını ve konferanslarını ilgiyle takip etmiştir. Sevenleri ona “üstâd”⁶¹ unvanı lââyık görmüştür. Böylece o, hem döneminde hem de kendisinden sonraki yıllarda geniş halk kitlelerinin muhabbet duyduğu bir şahsiyet olarak sanat ve kültür tarihindeki yerini almıştır.

Abdülhakim Arvâsî'nin mânevî tesiri altında kalan Necip Fazıl'ın ruhunda meydana gelen büyük değişim, onun kalemine de yansımıştır. Zihin ve gönül dünyasında oluşan bu etkileşimi Necip Fazıl bir “fetih” olarak kabul etmiş, bu konuda şu düşünceleri zikretmiştir: “Kalemime, fetih ve inkişaf onunla geldi. İçimde yepyeni bir dünya görüşü daha evvel fikir kalıplarına dökülmeksizin yalnız huzurlarındaki kelime üstü feyiz, kendilerini tanıdıktan sonra tütmeğe başladı.”⁶² Şeyhini tanıdıktan sonra kaleminin bereketlendiğini ve daha fazla eser telif ettiğini şu ifadelerle dile getirmiştir: “Otuz yaşına kadar tıknefes yaşayan ve bir iki şiir kitabından başka bir şey veremeyen ben, ondan sonra piyes, fikir, tetkik, dava, tez; kırk elli ciltlik çapa doğru yükselecektim.”⁶³

1943'te mürşidinin Hakk'a yürümesi, Necip Fazıl için asla yeri doldurulamayacak büyük bir kayıp olmuştur. Böyle bir ayrılığın hüznünü o şu cümlelerle ifade etmiştir. “Yirmi dokuz yıl değil, iki bin dokuz yüz yıl değil, sayılar boyunca devirler gelip geçse üzerinden zaman geçmeyecek velîlerden sen... Ruhun gibi kalbin de mahfûz... Kalıbın orada; fakat ruhâniyetin Allah'ın izniyle her tarafta ve benim yanımda... Benim güzel Efendim! Başucumdasın biliyorum; ama ben ne yapayım ki dünya zindanı içinde, ayrıca beş hassemnin zindanında kapalıyım ve seni göremiyorum.”⁶⁴

Kısacası kişilik, yetişme tarzı, akıl, zekâ vs. her yönden oldukça üstün meziyetlere sahip olan Necip Fazıl'ın bu ulvî vasıflarını mürşidi Abdülhakim Arvâsî, “sende iki şey ifrat halinde: Zekâ ve muhabbet” diyerek özetlemiştir.⁶⁵

1.Necip Fazıl'ın Tasavvufi Düşünceleri

İnsan, varlık âlemindeki zuhûrundan itibaren kendisini, içinde yaşadığı dünyayı, kâinâtı anlamaya ve anlamlandırmaya çalışır. Maddeden mânâyâ geçişi ifade eden ulvî âlemi anlama çabasında olan insan, aslında mânen yeniden doğar. Nitekim bilgi ve imân yönü ile üstün niteliklere sahip bazı kimseler, hayatlarında iki defa doğar. Birinci doğum, ana karnından dünyaya geliş durumudur ki bu maddî doğumdur ve yaşayan her canlı için geçerli olan bir süreçtir. İkinci doğum ise kişinin mânevîyât âleminde yeniden doğuşunu ifade eder. Bu bahsedilen durum ise mânevî baba dediğimiz mürşid vesilesi ile olur. Birinci doğum, mânâ âleminde madde âlemine geçiş hâli, ikinci doğum ise madde âleminde yine ilk geldiği mânâ âlemine geçişi sembolize eder. Aynı mürşide intisâb eden mürîdlerin sofî ve ihvân gibi tabirlerle birbirilerini kardeş kabul etmeleri mânevî doğum sebebiyledir. Mânevî kardeşliğin maddî kardeşlikten daha önde olduğunu

⁶⁰ Serdar Yakar, *Necip Fazıl ve Mücadelesi*, Kahramanmaraş, 1995, s. 32.

⁶¹ Erdem Bayazıt, “Üstad”, *Mavera*, (Necip Fazıl'a rahmet özel sayı), Sy: 80-82, (Temmuz- Ağustos- Eylül 1983), Yıl:7, c. VII, s. 47.

⁶² Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 134.

⁶³ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 135.

⁶⁴ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 261.

⁶⁵ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 188.

Rabbimiz, Nûh (as)'ın iman etmeyen oğlu için şu ifadeleri beyan ederek belirtir: “Ey Nûh! o asla senin aileden değildir.”⁶⁶

Bu zikredilenler çerçevesinde söyleyebiliriz ki Necip Fazıl, çok az insana nasip olan ikinci doğumla ruhî ve mânevî değişim geçiren bir şahsiyettir. Onun ikinci kez doğuşuna vesile olan ise ömrünü hak ve hakikat yoluna adayan bir gönül insanı Abdülhakim Arvâsî'dir. Necip Fazıl, müridinin ilgi ve nazarı sayesinde yaşadığı bohem ve sıkıntı dolu hayattan kurtulmuş, ruhen ve mânen bambaşka bir insan olmuştur. Böylece genel itibariyle İslâm, özelde tasavvuf onun düşünce dünyasının merkezinde yer almaya başlamıştır.

Kalemini çok yönlü kullanan Necip Fazıl'ın eserlerinde sanatsal, edebî, tarihî ve dinî özellikler dikkat çekmektedir. Bunların her biri uzmanları tarafından ayrı ayrı incelenmesi gereken sahalardır. Bizi ilgilendiren husus ise Abdülhakim Arvâsî'yi tanımasından sonra eserlerinde açıkça veya dolaylı olarak dile getirdiği tasavvufî söylemleridir. Onun tasavvufî düşüncelerini şu başlıklar altında verebiliriz.

a) Tasavvuf

Necip Fazıl'ın tasavvuf anlayışının temelinde şeyhi Abdülhakim Arvâsî'nin tesiri önemli derecede yer almaktadır. Bunun dışında *Başbuğ Velîlerden 33 Altun Silsile* başta olmak üzere diğer eserlerinde zikrettiği Bâyezid Bistâmî, Abdülhâlîk Gücdüvânî, Şâh-ı Nakşibend, Mevlânâ Hâlid Bâğdâdî, İmâm-ı Rabbânî, Hallâc-ı Mansûr, Mevlânâ ve Yûnus Emre gibi pek çok meşhur mutasavvıf ile mânâ âleminde irtibat hâlinde olduğu söylenebilir.

Tasavvufî düşüncenin inanç boyutu ile ilgili olarak Necip Fazıl'ın şu anlayışa sahip olduğu anlaşılmaktadır: O, İbn Arabî'nin şekillendirdiği Vahdet-i Vücûd konusunda İmâm-ı Rabbânî'nin sistematik hâle getirdiği Vahdet-i Şühûd anlayışını benimsemiştir. Hatta İmâm-ı Rabbânî hakkında şu ifadeleri dile getirmiştir: “İmâm-ı Rabbânî... Beyninin her zerresi güneş olan insan... Ve şeriate bağlı... Bir dehâ neticesi bağlı... Bütün esrar burada...”⁶⁷

Necip Fazıl, tasavvufî düşüncelerini eserlerinin çoğunda belirtmiştir. Fakat düzenli olarak *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu* adlı esrinde izah etmiştir. İslâm Tasavvufu başlığı altında verdiği eserin ikinci bölümünde bu azim davaya, dipsiz bir denize dalar gibi atıldığını ifade etmiştir. Cüneyd-i Bâğdâdî, Ebû Muhammed Cerîrî, Ma'rûf Kerhî ve Şibli gibi meşhur mutasavvıfların tecrübeleri neticesinde dile getirdikleri tasavvufî tarifleri ortaya koymuştur. Bunların dışında müridi Abdülhakim Arvâsî'nin tasavvufa dair zikrettiği şu tanıma yer vermiştir: “Tasavvuf, beşerî sıfatlardan çıkıp; melekî sıfatlar ve ilâhî ahlâk ile vasıflanmaya mahsus bir hâl...”⁶⁸

Necip Fazıl'a göre ilâhî ahlâk ile vasıflanmak üç şekilde “Olmak”la gerçekleşir. Bunlardan birincisi, İslâmî ölçülere bağlı kalmakla birlikte fikirsiz ve çilesiz, bu dünyaya isteksiz, ahirete ümitli hâlî ifade eder. Ona göre bu durum, hayvandan insana geçmenin ilk basamağıdır. İkincisi ebedî hayat düşüncesini, eşya ve hadiselerle naklederek maddî ve mânevî büyük cihâd hâlinde olma durumudur. Bahsedilen derece, duygu ve fikir plânında yeniden oluş hâlidir. Üçüncüsü ise tam ve hakkıyla Allah ile birliktelik hâlidir. Bu da ilâhî marifete ulaşarak, ebedî oluş içinde olmayı sembolize eder. Ona göre bu zikredilen dereceler, kendi içinde sayısız bölümlere ayrılır. Necip Fazıl'a göre asıl olan üçüncü derecedir. Bu da velîlere, ilim ve hikmet sahiplerine aittir.⁶⁹

⁶⁶ Hûd Sûresi, 11/46.

⁶⁷ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 178.

⁶⁸ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 105.

⁶⁹ Necip Fazıl, *Bâbîâlî*, s. 267.

Necip Fazıl, tasavvufun ruha hitabeden yönünün olması hasebiyle tam bir tanımının yapılamayacağını belirterek şu ifadelerle yer verir: “Hâli yaşayanların tarifinin en güzeli olmaz. Onlar kendi mizaçlarına göre aynaya düşen kırıntılardan bir kaçını vermişlerdir.”⁷⁰

Tasavvufun dine sonradan dâhil edildiğini ileri sürenlere ise Necip Fazıl, bu ilmin İslâm’ın ruhî ve batınî yönü olduğunu vurgular. Hatta Hz. Âdem’den itibaren bütün nebî ve resullerin gönül dünyasının tasavvuf temelli olduğunu söyler. Meselâ, Ona göre Hz. Peygamber’in zâhirî yönü şerîati, bâtınî yönü ise tasavvufu sembolize eder.⁷¹ Dolayısıyla, Necip Fazıl şeriatin umûmî, tasavvufun ise husûsî bir özellikte olduğunu ifade eder. Necip Fazıl’a göre Hz. Peygamber’in tebliği ile şeriat müesseseseleşmiş olmakla birlikte tasavvufta böyle bir süreç yaşanmamıştır. Ona göre tasavvuf, bir iç bünye esrarı olarak gizli gizli seyreden bir ruh halinde varlığını daima göstermiştir.⁷²

Tasavvufun tanımından ve özelliklerinden etraflıca bahseden Necip Fazıl, mürîdin mânevî hâlini şu ifadelerle özetler: “Mürîd, irâdesini teslim eden, murada talib olan kimsedir. İlâhi marifet yolunda irâde, istikâmet ve edep gibi bunun birkaç vasfı vardır. Irâde Allah’ı arzulamakla kalbin adeta şahlanmasıdır. Irâdenin hakikati ise Allah’ı talep ederken kalbin kıyamda olmasıdır. Kısacası irâde ihlâsla beraber her şeyin özüdür.”⁷³

b) Zikir

Tasavvufun önemli konularından olan zikir, Kur’ân kaynaklı tasavvufî bir kavramdır. Anmak, hatırlamak ve yâd etmek gibi anlamlara gelen zikir,⁷⁴ Kur’ân’da muhtelif mânâlarda kullanılmıştır. Meselâ, “Kur’ân” anlamında ifade edilmiştir. “Kur’ân’ı (zikri) biz indirdik, onun koruyucuları da hiç şüphesiz biziz.”⁷⁵ “Namaz” anlamında belirtilmiştir. “(Ey Muhammed) Kitaptan sana vahyolunanı oku, namazı dosdoğru kıl. Çünkü namaz, insanı hayâsızlıktan, kötülükten alıkor. Allah’ı anmak (olan namaz) elbette en büyük ibadettir.”⁷⁶

Nitekim insan, zikrin en mükemmel şeklini ya Kur’ân okurken ya da namaz kılariken icrâ eder. Bunların dışında zikrin kendi ifadesi olan anma anlamında da kullanılmıştır. Bu husustaki bazı âyetler şöyledir: “Öyle ise siz, beni (taat ve ibadetle) anın, ben de sizi (mağfiretle) anayım. Bana şükredin, nankörlük etmeyin.”⁷⁷ “Onlar gece gündüz ara vermeden (Allah’ı) tesbih ederler.”⁷⁸ “Artık namazı bitirdiğinizde ayakta iken, otururken ve yanlarınız üzerindeyken Allah’ı anın.”⁷⁹ “Bunlar, iman edenler ve gönülleri Allah’ın zikriyle sükûnete erenlerdir. Bilesiniz ki, kalpler ancak Allah’ı zikretmekle itminâna erer.”⁸⁰ Âyetlerde işaret edildiği üzere, sûfinin mânevî makâmlarda ilerlemesi, tarikatın icâbı olan zikre devam etmesi ile gerçekleşir.

Necip Fazıl, bütün tarikatlerin temel esaslarından birinin zikir olduğunu belirterek, bu konuda mürşidi Abdülhakim Arvâsî’nin beyanlarını ele alır. Necip Fazıl, başlangıç itibariyle zikrin, Sevr Mağrası’nda Hz. Peygamber’in Hz. Ebu Bekir’e zikir-i hafî’yi talim buyurması ile başladığını, bu anlamda gizli zikrin Hz. Ebu Bekir ile celî zikrin ise Hz. Ali yolu ile günümüze kadar geldiğini belirtir. Bunlardan hangisi daha faziletlidir şeklinde bir mukayesenin yapılamayacağını ifade eder.

⁷⁰ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 106.

⁷¹ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 107-108.

⁷² Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 115.

⁷³ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 147.

⁷⁴ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Marifet Yay., 1999, s. 588.

⁷⁵ Hicr Sûresi, 15/9.

⁷⁶ Ankebût Sûresi, 29/45.

⁷⁷ Bakara Sûresi, 2/152.

⁷⁸ Enbiyâ Sûresi, 21/20.

⁷⁹ Nisâ Sûresi, 4/103.

⁸⁰ Ra’d Sûresi, 13/28.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/11 Fall 2014

Zikrin tesirinin anlatılamayacağını onun adeta hudutsuz deniz misâli olduğunu, zikirle meşgul olanların o denizden kendi nasibine göre birtakım hisseler aldığını vurgular.⁸¹

Necip Fazıl'a göre zikredilen Allah olduğu gibi, zikreden de ancak O'dur. Çünkü kendini yine ancak en iyi kendisi zikredebilir. Yaratılanların O'nu zikretmeleri sınırlarının çok ötesindedir. Allah, yarattığı sıfatlarıyla sıfatlanması için insana kendisini zikretmesini emreder. Böylece herkes yaratılışındaki kâbiliyeti derecesinde o nihaysiz denizden bir hisse alabilir. Meselâ ona göre Veysel Karânî, o deryadan bir damla alırken, Cüneyd Bağdâdî, o denizden bir avuç aldı. Abdulkadir Geylânî, o denizin kenarına varabilmişken, Muhyiddin İbn Arabî ve İmâm-ı Rabbânî o denizin dibine daldı.⁸²

c) Râbîta

Râbîta, bağ ve alâka gibi anlamlara gelir. Tasavvufta ise tarîkata giren sâlikin, ruhâniyetinden feyiz aldığına inandığı kâmil vasıflara sahip şeyhin sûretini, zihninde tasavvur etmesi hâlidir. Bu bir anlamda mânevî birliktelik ve gönüllerin kaynaşması durumudur.⁸³ Sûfler bu konuda şu ayetleri delil olarak kabul eder: “Ey iman edenler, Allah'tan korkun ve sâdıklarla beraber olun!”⁸⁴ “Ey İman edenler, Allah'tan korkun, O'na yaklaşmaya vesile arayın! O'nun yolunda cihad edin.”⁸⁵

Necip Fazıl, mürşidinin *er-Riyâzü't-Tasavvufiyye* adlı eserini okuduktan sonra *Râbîta-i Şerîfe* adlı ikinci eserini eline aldığına yaşadığı duygularını şöyle dile getirir: “Bu işe Efendi Hazretleri'nin eserlerinden birine daha muhatap olmaktan başka anlam veremedim. Defalarca okuduktan sonra bile anlayamadım. Vefatlarından sonra öğrendim ki; ilk eseri herkese mahsus imiş... *Râbîta-i Şerîfe* ise yalnızca mânevî deftere kaydedilenler içirmiştir.”⁸⁶

Necip Fazıl'a göre râbîta, adeta esrarın esrarıdır ve tam olarak izah edilemez. Abdülhakim Arvâsi'in görüşlerinden istifade ederek râbîta için şöyle bir tanımlamada bulunur: “Râbîta mühim bir konudur ve fenâfillah makâmına ulaşmaktır. Özü itibarıyla râbîtanın iki şekli vardır. Bunlardan birincisi şudur: Yolun başında olan mürîd, kalbini geniş bir dehliz gibi farz eder ve o dehlizden pîrini kendine doğru geliyor kabul eder. Öyle ki sâlikin namazında, zikrinde, niyâzında, her an kalbindeki o dehlizden mürşidi gelmektedir. İkincisi ise telebûsî râbîtadır ve zor olan da budur. Telebûs giyinme demektir. Telebûsî râbîtada asıl olan mürşidin kılığında olmaktır. Kısaca râbîta, mürşid-i kâmil'de adeta erimek ve yok olmaktır.”⁸⁷

Necip Fazıl'a göre özü itibarıyla râbîta, Allah'ta fâni olmanın başlangıcı olan mürşidde fâni olma hâlidir. Râbîta Allah ile kul arasına girme değil, bilakis kulu, Allah'a götürme sürecidir. Raftaki kitabı almak için iskemleye çıkarken, bir yere gitmek için araca binerken bunun gibi elbette Allah'a da vasitasız varılmaz. Ona göre bu anlamda en büyük vasıta, sırasıyla Hz. Peygamber, sahabe, velî, âlim, hakîkî Müslüman diye sıralanabilir. Aslında ona göre herkes her şeye vasıta durumundadır. İşte râbîta, bu vasıtanın en ileri hâlidir.⁸⁸

d) Vahdet-i Vücûd

Allah'tan başka varlık bulunmadığının bilincinde olmak anlamına gelen Vahdet-i vücûd anlayışında öne çıkan husus şudur: Sâlikin gerçek varlığın bir olduğunu, onun da Hak ve Hakk'ın

⁸¹ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 152-153.

⁸² Necip Fazıl, *O ve Ben*, s.157-158.

⁸³ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 425.

⁸⁴ Tevbe Sûresi, 9/119.

⁸⁵ Mâide Sûresi, 5/35.

⁸⁶ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 152.

⁸⁷ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 153-154.

⁸⁸ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 156.

tecellîlerinden ibaret olduğunu bilmesidir. Fakat sâlik böyle bir bilgiye nazarî olarak değil yaşayarak ve mânevî makâmlarda edindiği tecrübe ile ulaşır.⁸⁹

Necip Fazıl, Vahdet-i vücûd'u anlayamayan kimselerin onu panteizmle karıştırdığını ifade eder. Ona göre batı, panteizmi tabiatı görür ve adeta tabiatı putlaştırır. Vahdet-i vücûd'da ise asla tabiat söz konusu edilmez. İbn Teymiyye gibi bâtın ehlini anlayamayan bazı zâhir ulema, Muhyiddin Arabî'ye küfür isnadında bulunur. Ona göre müminin mümine küfür isnadı, o kişi hakikî mümin ise kendisine döner. Dolayısıyla Muhyiddin Arabî'ye küfür isnadı bir nevî küfürdür.⁹⁰

Necip Fazıl'a göre Vahdet-i vücûd'un üç merhalesi vardır. Birincisi Muhyiddin Arabî'ye kadar ki bütün evliyânın hatta enbiyânın hâlidir. Fakat bu bilinçli olarak değil, zevken idrak ile vardır. İkincisi Muhyiddin-i Arabî tarafından şura dökülmüş hâlidir. Üçüncüsü ise İmâm-ı Rabbânî'nin sistematik hâle getirdiği Vahdet-i vücûd'dur.⁹¹ Necip Fazıl görüşlerini benimsediği Nakşibendiyye tarikatının Müceddidiyye kolunun kurucusu İmâm-ı Rabbânî Ahmed Fârûkî Sirhindî (ö.1034/1624) hakkında şunları ifade eder: “Eseri (Mektûbât) Allah ve Resulü'nün kitaplarından sonra gelir. Kendisi de velîlik makâmının ufkudur.”⁹²

Necip Fazıl, şeyhi Abdülhakim Arvâsî gibi Vahdet-i vücûd konusunda “Müceddid-i elf-i sâni” olarak anılan İmâm-ı Rabbânî'nin sistematik hâle getirdiği Vahdet-i şuhûd anlayışını benimser. Bu iki büyük zât arasındaki mukâyeseyi şöyle yapar: “Muhyiddin-i Arâbî, eser üzerinde derinleşirken, İmâm-ı Rabbânî müessir yani zat üzerinde yoğunlaşır.”⁹³

Necip Fazıl Allah, varlık ve insan ile ilgili olarak Kur'ân'da buyrulan “Biz ona (insana) şahdamarından daha yakınız.”⁹⁴ âyetine uygun düşen söylemlerle Allah'a yakınlığın en ulvî noktasını şu şekilde zikreder.

Sana şahdamarından daha da yakın Allah;

Günah mı dedin; O'ndan uzağa düşmek günah...” (1972)⁹⁵

Benzer ifadeleri 1972 yılında kaleme aldığı “Yakınlık” adlı şiirinde de görmek mümkündür.

“İnsan, yaklaştığınca yaklaştığından ayrı;

Belli ki; yakınımız yoktur Allah'tan gayrı...” (1972)⁹⁶

Necip Fazıl'ın yine aynı “Yakınlık” adlı bir diğer şiirinde yer verdiği ifadeler şöyledir:

Neye yaklaşısam, sonu uzaklık ve kırgınlık;

Anla ki; yok Allah'tan başkasıyla yakınlık...”⁹⁷(1977)

Necip Fazıl Allah, insan ve varlıkla ilgili düşüncelerini şöyle dile getirir:

“Seni aramam için beni uzağa attın!

Âlemi benim, beni kendin için yarattın!”⁹⁸ (1972)

⁸⁹ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 553.

⁹⁰ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 170-171.

⁹¹ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 168.

⁹² Necip Fazıl, *Başbuğ Velîlerden 33 Altun Silsile*, s. 300.

⁹³ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 193.

⁹⁴ Kaf Sûresi, 50/16.

⁹⁵ Necip Fazıl, *Çile*, s. 58.

⁹⁶ Necip Fazıl, *Çile*, s. 41.

⁹⁷ Necip Fazıl, *Çile*, s. 49.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/11 Fall 2014

e) Nefs Terbiyesi

Nefsin nasıl bir özellikte olduğunu hiç şüphesiz en güzel şekilde Kur'ân-ı Kerim tanımlar. “Ben nefsimi temize çıkaramam, çünkü Rabbimin merhamet ettiği hariç, nefis şiddetle kötülüğü emreder.”⁹⁹ Bir başka âyette nefisle ilgili olarak şu ifadeler yer verilir: “Andolsun ki insanı biz yarattık ve nefsinin ona verdiği vesveseyi de biliriz.”¹⁰⁰

Necip Fazıl'a göre nefis, ruhun tam zıddı konumdadır. Ruhla beraber insana verilmiş özel bir latîfedir.¹⁰¹ “Her nefis ölümü tadacaktır.”¹⁰² âyetinin işaret ettiği üzere Necip Fazıl'a göre nefis de ruh da ölmez. Çünkü burada tadacaktır şeklinde ifade ediliyor. Ona göre ölmek ve tatmak tamamen ayrı şeylerdir. Ona göre nefsin ve ruhun birtakım vasıfları vardır. Meselâ, ilâhî aşk, merhamet, doğruluk, ihlâs, takvâ gibi hususlar ruhun vasıfları olmakla birlikte yalan, hırs, hased ve kibir gibi hususlar ise nefsin özellikleridir.¹⁰³

Necip Fazıl'ın eserlerinde öne çıkan hususlardan biri de nefis terbiyesidir. Kendisi de daima nefsi ile hesaplaşma hâlinindedir. Ona göre nefis ile mücadele bırakıldığı anda korku ve cinnet gibi ruhî bunalımlar insanda zuhûr eder. Bu anlamda Necip Fazıl'a göre nefis, insana şöyle seslenir:

“Cinnet, şüphe, korku, benim eserim;
Sıcak kalbinizde gizlidir yerim,
Bir kurdum ki, sizi hep dış dış yerim,
Ve gezerim her gün elbisenizde...”¹⁰⁴ (1928)

Bilindiği üzere hakikat yolunda zirve noktalara ulaşmak isteyen sâlik, asla nefse tâbî olmamalıdır. Necip Fazıl bu konudaki düşüncelerini 1972 yılında kaleme aldığı “Ve Nefs” adlı şiirinin ikinci kıtasında şu ifadelerle zikreder:

“Hırsıma ne şöhret yetti, ne de şan;
Döndüğüm her nokta dünyadan nişan,
Nefsimin ardından koştum perişan,
Onlardan bir kıl bile avlayamadım...”¹⁰⁵(1972)

Yaşadığı süflî hayatı bırakarak mânevî anlamda büyük değişim geçiren Necip Fazıl, nefis terbiyesinin en güzel örneğini bizzat yaşayarak vermiştir. Nefsinden duyduğu rahatsızlığı 1972 yılında kaleme aldığı “Benim Nefsim” adlı şiirinde şu ifadelerle dile getirmiştir:

“Ruhuma bir kefen bezi yeter de,
Yetmez aç nefsim sırma ve ipek.
Çare yok, yüzünden düştüğüm derde;
Yesem de “toprakla karışık kepek...”¹⁰⁶ (1972)

⁹⁸ Necip Fazıl, *Çile*, s. 42.

⁹⁹ Yusuf Sûresi, 12/53.

¹⁰⁰ Kaf Sûresi, 50/16.

¹⁰¹ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 125.

¹⁰² Ankebût Sûresi, 29/57.

¹⁰³ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 133.

¹⁰⁴ Necip Fazıl, *Çile*, s. 69.

¹⁰⁵ Necip Fazıl, *Çile*, s. 71.

Necip Fazıl, “Nefs Muhasebesi” adlı şiirinde kendi durumunu şu şekilde zikretmiştir:

“Bıçaklarım su oldu, boyuna bilenmekten;
Bitti benlik madenim her an törpülenmekten.”¹⁰⁷

Nefsle mücadelede büyük gayret gösteren Necip Fazıl, nefis benliğini tamamen yok ettiğinde, kendisini sıradan bir müminden daha hakir görerek, mütevazılığın en güzel örneğini şu ifadeleriyle vermiştir:

Ellerime uzanan dudakları tepeyim;
Allah diyen gel, seni ayağından öpeyim!¹⁰⁸ (1976)

Necip Fazıl, nefisle mücadelenin bir üst aşaması olan teslimiyete dair düşüncelerini 1977 yılında kaleme aldığı şiirinde şöyle dile getirmiştir:

“Güzel Allah’ım, senden ne gelecekse gelsin;
Sen ki; rahmetinle de kahrınla da güzelsin...”¹⁰⁹ (1977)

Sonuç

Türk-İslâm tarihinde din ve dünya görüşümüzün devlet ve toplum hayatımızın şekillenmesinde tasavvufun önemli yerinin olduğu bilinen bir gerçektir. Bundan dolayı pek çok şair, yazar ve düşünce adamı kitleleri etkileyebilmek için tasavvufu temel alan görüşler dile getirmiştir. Kaleme aldığı eserleriyle, yaşadığı ruhî tecrübe birikimi ile son dönem mütefekkirlerimizden olan Necip Fazıl bunlardan biridir. Bu anlamda iki hocasının vesilesi ile Necip Fazıl’ın tasavvufa yöneldiği anlaşılmaktadır. İlk olarak Necip Fazıl’ın gönül dünyası, lise yıllarında edebiyat öğretmeni İbrahim Aşkî Bey’in kendisine takdim ettiği tasavvufî içerikli eserleri okumasıyla değişmiştir. İkinci kalıcı ve köklü tasavvufî tesir ise otuz yaşlarında ruhî bir arayış içerisinde iken tanıştığı Abdülhakim Arvâsî ile gerçekleşmiştir. Bu çalışmada, Necip Fazıl’ın tasavvufî düşüncesinin temellerine vâkıf olabilmek için onun, bu iki üstadı ile olan diyalogu birlikte ele alınmıştır. Bu iki hocasından Abdülhakim Arvâsî, Necip Fazıl için bir dönüm noktası niteliğinde olması hasebiyle çalışmamızda detaylı olarak ondan bahsedilmiştir. Necip Fazıl’ın zihin dünyasındaki değişim esas alınarak onun hayat hikâyesi, Abdülhakim Arvâsî öncesi ve sonrası olmak üzere iki dönem hâlinde değerlendirilmiştir. Bu anlamda Necip Fazıl’ın birinci dönemi daha çok gönlündeki boşluğu dolduracak mânevî bir arayış ile geçmiştir. Eserlerinden ve yaşadıklarından anlaşıldığına göre bu dönemi o, daha çok iç âlemine dönük, birtakım ruhî bunalım ve sıkıntılarla geçirmiştir. İkinci dönemde ise mürşidi Abdülhakim Arvâsî’nin vesilesiyle aradığı hakîkate ulaşmanın gönül huzuru ile hayatını devam ettirmiştir.

Yaşadığı ruhî tecrübelerini, mürşidi ile olan iletişimini, dinî ve tasavvufî içerikli düşüncelerini çoğu kere şiirsel ifadelerle dile getiren Necip Fazıl, sevenleri tarafından kendisine verilen Sultânü’ş-Şuarâ unvanı ile tarihe geçmiştir. Bununla birlikte 1934 yılında Abdülhakim Arvâsî’yi tanınmasının ardından geniş kitleleri peşinden sürükleyen edebiyat, sanat, aksiyon ve dava adamı gibi muhtelif vasıflarla da daima ön planda olmuştur.

Mevlânâ Şems örneğinde olduğu gibi o da yıllarca büyük bir arayış neticesinde mürşidine kavuşmuştur. Bu buluşmanın ardından Necip Fazıl’ın eserlerinde ve düşünce dünyasında ilâhî aşk, muhabbet, bağlanma gibi ulvî duyguların etkisi daha yoğun olarak görülmeye başlamıştır. Düşünen, yorumlayan, fikir üreten, idealler ortaya koyan Necip Fazıl’ın tasavvufa yönelmeden

¹⁰⁶ Necip Fazıl, *Çile*, s. 70.

¹⁰⁷ Necip Fazıl, *Çile*, s. 283.

¹⁰⁸ Necip Fazıl, *Çile*, s. 46.

¹⁰⁹ Necip Fazıl, *Çile*, s. 48.

önceki eserleri ile yöneldikten sonraki eserleri arasında düşünce dünyası açısından oldukça büyük farklılıklar olduğu görülmektedir. İlk dönemde kaleme aldığı eserlerinde yaşadığı iç buhranları, sıkıntıları, uç noktaları tezatlıkları dile getirmiştir. Mürşidini tanıdıktan sonra ise eserlerinde ilmî, fikrî niteliklerin yanı sıra gönül dünyasında yaşadığı o coşkulu değişimin izlerini yansıtmıştır. Necip Fazıl ikinci dönemdeki sanatında, eserlerinde, düşünce dünyasında genel itibarıyla İslâm'ı, özel anlamda tasavvufî düşünceyi öne çıkarmıştır.

Necip Fazıl, sûfî ve şair kişiliğinin yanı sıra karşılaştığı türlü zorlukların üstesinden gelmesi ile dava adamı olarak da örnek şahsiyet olmuştur. Çünkü o, mücadelesinden vazgeçmesi için yapılan tüm engellemelere rağmen azim ve kararlıkla hedeflediği yolda yürümesini bilmiştir. Meselâ, büyük gayretler neticesinde kurduğu “Büyük Doğu Hareketi” muhtelif nedenlerle kesintiye uğradığında o, bu zorluklar karşısında yılmamış, her defasında daha da güçlenerek yoluna devam etmiştir. Düşünceleri susturulmak istendiği için gazete veya dergilerde yazıları yayınlanmadığında, görüşlerini konferanslar yoluyla halka duyurmuştur. Fikirlerini kendine has üslûbuyla içten, samimi ve açıkça ifade eden Necip Fazıl, halkı aydınlatmak için ülkeyi karış karış dolaşarak hitap ettiği konferanslar ile Anadolu insanının gönlünde önemli bir yer edinmiştir.

Ömrünü inandığı dava uğruna mücadele ile geçiren Necip Fazıl, gayret, azim, sabır ve başarı dolu yaşam tarzıyla, sanat anlayışıyla, şiir, piyes, tiyatro, fıkra, hikâye, politika ve dini konularda kaleme aldığı çok sayıda eserleriyle, ufuk açan görüşleriyle hem kendi döneminde hem de kendisinden sonra gelen nesillerin yetişmesinde doğrudan veya dolaylı katkıda bulunmuş önemli bir şahsiyettir. Bu anlamda Necip Fazıl'ın edebî, siyasî, tasavvufî, dinî her yönden ayrıntılı olarak anlaşılması ve gelecek nesillerimize tanıtılması için eserlerinde dile getirdiği fikriyatının temelini nüfuz etmek gerekir. Bu çalışmada onun bu zikredilen özelliklerinden tasavvufî yönü ele alınmış olup, ayrıca zikir, rabita, vahdet-i vücûd, nefis terbiyesi gibi konularda beyan ettiği görüşleri tetik edilmiştir.

Gazeteci, şair, yazar, hatip ve fikir adamı olarak muhtelif yönleriyle tanınan Necip Fazıl'ın düşüncesinin temelleri, 1934 yılında Abdülhakim Arvâsî'yi tanıdıktan sonra değişmiş, daha bir İslâmî ve tasavvufî çizgiye yönelmiştir. Mürşidini bulduktan sonra inanç ve fikir yönüyle Kur'ân ve sünnet çerçevesinde bir hayat yaşayan Necip Fazıl, onun mânevî tesiri ile *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, *Tanrı Kulundan Dinlediklerim*, *Esselâm*, *Velîler Ordusundan 333*, *O ve Ben* gibi tasavvufî sahada çok sayıda eser kaleme almıştır. Ayrıca o, Abdülhakim Arvâsî'nin *Râbita-i Şerîfe* ve *Tasavvuf Bahçeleri* adlı eserlerini sadeleştirmiştir. Bununla birlikte diğer eserlerinin pek çoğunda da dinî tasavvufî irtibatı görmek mümkündür. Bu çalışmada Necip Fazıl'ın tasavvufî yönü bu zikredilen eserlerden yola çıkarak tanınmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

- BAYAZIT, Erdem. “Üstad”, *Mavera*, (Necip Fazıl'a Rahmet Özel Sayı), c. VII, Sy: 80-82, (Temmuz-Ağustos-Eylül 1983), Yıl:7, ss. 47-51.
- BAZ, İbrahim. “Necip Fazıl Kısakürek (ö.1983) ve Tasavvuf”, *Tasavvuf, İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 2003, c. IV, Sy: 10, ss.331-342.
- ÇANDIR, Muzaffer. “İslâmî Duyarlılığın Cumhuriyet Devri Türk Şiirine Yansımaları (1923-1950)”, *Celâl Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 9, Sy: 1, Mart 2011, ss.165-186.
- ÇETİN, Mehmet. *Tanzimat'tan Günümüze Türk Şiiri Antolojisi*, Ankara: Akçağ Yay., 2002.
- ÇETİN, Nurullah. *Kendini ve Allah'ı Arayan Adam: Necip Fazıl*, Ankara: Akçağ Yay., 2012.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/11Fall2014

- İNAN, Akif. “Hayatından Çizgiler”, *Mavera*, (Necip Fazıl’a Rahmet Özel Sayı), c. VII, Sy: 80-82, (Temmuz- Ağustos- Eylül 1983), Yıl: 7, s. 5-9.
- KARA, İsmail. *Türkiye’de İslâmcılık Düşüncesi Metinler, Kişiler*, İstanbul: Kitabevi Yay., 1998, c. III, ss. 243-375.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl. *Bâbîâli*, İstanbul: Büyük Doğu Yay., 1996.
- _____. *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, İstanbul: Büyük Doğu Yay., 1997.
- _____. *Başbuğ Velîlerden 33 Altun Silsile*, İstanbul: Büyük Doğu Yay., 1998.
- _____. *Çile*, İstanbul: Büyük Doğu Yay., 2011.
- _____. *Kafa Kâğıdı*, İstanbul: Büyük Doğu Yay., 1995.
- _____. *O ve Ben*, İstanbul: Büyük Doğu Yay., 1997.
- _____. *Son Devrin Din Mazlumları*, İstanbul: Büyük Doğu Yay., 1996.
- _____. *Tanrı Kulundan Dinlediklerim*, İstanbul: Büyük Doğu Yay., 1997.
- KORKUD, Refik. *Türk Edebiyatında Şâirler ve Yazarlar*, Ankara, ts.
- MİYASOĞLU, Mustafa. *Necip Fazıl Kısakürek*, Ankara: Akçağ Yay., 1999.
- _____. “Gaiblerden Bir Ses”, *Mavera*, (Necip Fazıl’a Rahmet Özel Sayı), c. VII, Sy: 80-82, (Temmuz-Ağustos-Eylül 1983), Yıl:7, s. 52-55.
- _____. “Necip Fazıl İle Abdülhakim Arvâsî’nin Sohbetleri”, *Tarihi Kültürü ve Sanatıyla Eyüp Sultan Sempozyumu*, Mayıs 2005, Sy: IX, ss. 498-505.
- ÖZDAMAR, Mustafa. *Üstâd Necip Fazıl*, İstanbul: Kırk Kandil Yay., 1997.
- TEPELİ, Yusuf. “Necip Fazıl Kısakürek’in ‘Kaldırımlar’ Şiiri Üzerine Dil Bilimsel Bir Çözümleme”, *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/1 Winter 2013, p. 2923-2945.
- ULUDAĞ, Süleyman. *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Marifet Yay., 1999.
- YAKAR, Serdar. *Necip Fazıl ve Mücadelesi*, Kahramanmaraş, 1995.